

Dorota Luber

Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej nt. Międzypokoleniowy przekaz wartości w rodzinie : Stalowa Wola, 17 listopada 2009

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (46-47), 231-236

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Dorota LUBER

Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej nt. Międzypokoleniowy przekaz wartości w rodzinie,

Stalowa Wola, 17 listopada 2009.

W listopadzie 2009 r. w gmachu Wydziału Zamiejscowego Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Stalowej Woli odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa poświęcona zagadnieniom związanym z międzypokoleniowym przekazem wartości w rodzinie. Organizatorem konferencji była Katedra Psychologii Wychowawczej i Rodziny KUL, a odpowiedzialnym za jej przygotowanie był ks. dr Jerzy Zamorski. Konferencja zgromadziła uczestników z wielu ośrodków akademickich z Polski i zagranicy, m.in. z Uniwersytetu św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Papieskiego Wydziału Teologicznego Italii Południowej, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Szkoły Policealnej Towarzystwa Edukacji Bankowej w Rzeszowie oraz Górnośląskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Kardynała Augusta Hłonda w Mysłowicach.

Konferencję rozpoczęła msza święta z udziałem organizatorów i prelegentów, a następnie dziekan wydziału ks. prof. dr hab. Marian Wolicki powitał zebranych gości, po czym otworzył obrady plenarne wykładem *Psychologiczne uwarunkowania przekazu wartości w rodzinie*. Prelegent przedstawił w nim teoretyczne podstawy wychowania do wartości w rodzinie ze szczególnym uwzględnieniem mechanizmów identyfikacji i internalizacji. „Tylko od osób, z którymi się identyfikujemy, możemy przejmować wartości, postawy, oceny, poglądy i normy moralne. Identyfikacja taka i wiążąca się z nią nierozdzielnie internalizacja powinny mieć miejsce przede wszystkim w środowisku rodzinnym”¹. Przy czym wskazał na konieczność obecności wzorów osobowych w wychowaniu, tak matki, która jest pierwszym wzorem kobiety dla córki i dla syna, jak i na ojca, którego obecność w wychowaniu – zwłaszcza chłopca – jest niezastąpiona. „Szczególnie znacząca jest tu identyfikacja córki lub syna z rodzicem tej samej płci, gdyż na jej podstawie dokonuje się internalizacja wartości typowych dla ich płci”². Ksiądz Profesor podkreślił, że w wyniku nieobecności ojca w wychowaniu syna może dojść do przykrych nieprawidłowości w socjalizacji chłopca, np. niedostosowania społecznego, narkomanii czy przestępczości.

¹ M. Wolicki, *Psychologiczne uwarunkowania przekazu wartości w rodzinie*. [W:] *Międzypokoleniowy przekaz wartości w rodzinie*, red. J. Zamorski, Stalowa Wola–Rzeszów 2009, s. 17.

² Tamże, s. 17.

Następnie głos zabrał ks. prof. dr hab. Alfred Wierzbicki (MSD Lublin), który zaprezentował filozoficzne podstawy transmisji wartości w rodzinie w referacie *Tradycja i wartości*, wskazując etymologię, znaczenie, typologię oraz swoisty dogmatyzm uniwersalnych wartości – prawdy, dobra i piękna. Ponadto prelegent podkreślił wagę autorytetu w wychowaniu aksjologicznym i moralnym, dokonując zasadnego rozróżnienia pomiędzy autorytetem epistemicznym (poznawczym), którego racją są kompetencje i wiedza, a autorytetem moralnym, którego racją jest jakość życia w wykładni aksjologicznej. Przy czym ksiądz Profesor zaznaczył, iż z racji umiłowania prawdy, która wszak jest wartością, autorytet poznawczy może być także autorytetem moralnym, gdyż człowiek odpowiada na wartości w trzech aspektach: poznawczym, emocjonalnym i behawioralnym.

Kolejnym prelegentem był ks. prof. dr hab. Andrzej Gretkowski (KUL, Stalowa Wola), który podjął refleksję nad istotą kultywowania tradycji i zwyczajów w kontekście cierpienia, choroby i umierania. Wystąpienie nosiło tytuł: *WIATYK – Sakrament Przejścia – wczoraj i dziś* i zwracało uwagę na rolę wspólnoty rodzinnej w towarzyszeniu osobie umierającej. Autor odwoływał się do jednej z płaszczyzn pomocy cierpiącemu, jaką jest Wiatyk – rozumiany jako pokarm na drogę do wieczności, a więc zaopatrzenie nieporównywalne z żadnym innym, bo sięgające wieczności. Przyjęcie Ciała i Krwi Pana Jezusa w chwili przejścia do wieczności ma szczególne znaczenie, ponieważ jest zaczątkiem życia wiecznego i zmartwychwstania. Ksiądz Profesor stwierdził, iż współczesny chrześcijanin, katolik mało wie o Wiatyku, traktując go często jako „zwiastuna śmierci”, stąd też brak przekazu rodzinnego o pięknej tradycji przyjmowania tego sakramentu przez chorego umierającego w naszych rodzinach katolickich. Zachodzi zatem konieczność stworzenia innego klimatu wobec śmierci po to, aby to nieuchronne zjawisko przeżywać godnie, z chrześcijańską wiarą i nadzieją. W tym może nam również pomóc zrozumienie i przekazywanie wartości oraz wiadomości, jakie niesie Wiatyk³.

Następny wykład *Związki nieformalne – niektóre aspekty prawne i moralne* zaprezentował ks. prof. dr hab. Artur J. Katolo (Papieski Wydział Teologiczny Italii Południowej). Prelegent podjął w nim ważne kwestie związane z nowymi zjawiskami i formami życia małżeńskiego i rodzinnego, osadzając swoje refleksje na gruncie prawa naturalnego. Jednoznacznie zdefiniował rodzinę jako społeczność naturalną zbudowaną na małżeństwie (Konstytucja Republiki Włoskiej, 1948, art. 29), rozumianym jako związek kobiety i mężczyzny. Współcześnie zaś podejmuje się próby deprecjacji wartości małżeństwa i rodziny wskutek postępującego relatywizmu wartości, norm i zasad moralnym – a przede wszystkim tendencji postmodernistycznych, które każdy pogląd i każdą teorię uznają za prawomocną. Ponadto powszechna mentalność społeczna i medialna zorientowana na zaspokajanie indywidualnego dobrobytu, na sukces i przyjemność spowodowała przesunięcie wartości duchowych gdzieś w bliżej nieokreślony niebyt. Obecnie bardziej liczy się „mieć” aniżeli „być” – taka też

³ Por. A. Gretkowski, *Wiatyk – Sakrament Przejścia – wczoraj i dziś*. [W:] *Międzypokoleniowy...*, dz. cyt., s. 27.

wizja szczęśliwego życia emanuje z ekranów telewizorów, monitorów komputerowych, reklam czy wreszcie z prasy. Stąd też młodzi ludzie mają problemy z właściwym punktem widzenia małżeństwa (usankcjonowanego prawnie) i bardziej zainteresowani są związkami nieformalnymi – „społeczno-afektywnymi”. Związki takie po pierwsze bazują głównie na uczuciach – „jest mi z tobą przyjemnie”; po drugie zaś są niezobowiązujące, gdyż u ich podstaw stoi założenie – „nie uda nam się, to trudno...”. Generalnie chodzi tu głównie o zaspokojenie potrzeby afektywnej, choć nie w sposób moralnie uzasadniony. Prelegent zwrócił także uwagę na fakt, iż bardzo często we Włoszech (choć przecież nie tylko tam) związki nieformalne nie są zainteresowane posiadaniem dzieci, co wynika z wygody i konsumpcjonizmu, co już dzisiaj skutkuje niskim przyrostem naturalnym, a w przyszłości brakiem zastępowalności pokoleń. Dlatego też rolą prawnika jest bronić tradycyjnej rodziny – „tylko tradycyjna rodzina, oparta na tradycyjnym modelu małżeństwa, może stanowić i stanowi gwarancję szeroko rozumianego zdrowia społecznego”⁴.

Tę część obrad zakończył wykład doc. dra Jana Danka (UCM Trnawa) – *Význam genealogie pre hodnotovú orientáciu rodiny*, w którym przedstawił niektóre aspekty życia rodzinnego związane z realizacją funkcji socjalizacyjnej i wychowawczej. Swoje rozważania prelegent odniósł do zmieniającej się rzeczywistości i przemian współczesnej rodziny na Słowacji, w której zarówno przekaz wartości, jak i tradycji jest utrudniony.

Po przerwie uczestnicy debatowali w kolejnej drugiej sesji, a wśród prezentowanych referatów znalazł się *Postavenie a význam rodiny v živote vysokoškolského studenta* mgr Marianny Sirotovej (UCM, Trnawa). Prelegentka zaprezentowała obraz rodziny w opinii studentów już posiadających rodzinę, jak również i tych, którzy jeszcze jej nie założyli. Dla jednych i drugich rodzina bezsprzecznie kojarzy się z bezpieczeństwem, zrozumieniem, miłością i wzajemną akceptacją – takie też chcą rodziny budować, gdyż tylko one stanowią niezaprzeczalną i trwałą wartość. Następne wystąpienie, *Aksjologia wychowania w rodzinie imperatywem moralnego doskonalenia się człowieka*, dr Doroty Luber (GWSP Mysłowice) podejmowało zagadnienie transmisji wartości w rodzinie ze szczególnym zwróceniem uwagi na trzy podstawowe: miłość, wolność i odpowiedzialność. Autorka przedstawiła empiryczną weryfikację przekazu wartości i uwarunkowań wychowania do wartości na podstawie raportu z badań prowadzonych wśród młodzieży. Badania wykazały obecność wartości w rodzinach respondentów – miłość wyrażana jest w gestach i słowach; panuje atmosfera życzliwości i zrozumienia – jako podstawa do przekazu wartości. Młodzi ludzie potrafią także hierarchizować wartości według wzorów przekazywanych im w rodzinach, a więc duchowe są dla nich najistotniejsze, a materialne sytuują się znacznie niżej.

Młodzi ludzie są wychowywani do współodpowiedzialności i współdziałania, m.in. poprzez wykonywanie obowiązków domowych; korzystają także z moż-

⁴ Por. F. D'Agostino, *Il ruolo del diritto e del giurista*, „Rivista di Teologia Morale” 1997, nr 113 (1), s. 24–25; cyt. za: A. J. Katoło, *Związki nieformalne – niektóre aspekty prawne i moralne*. [W:] *Międzypokoleniowy...*, dz. cyt., s. 38.

liwości przebywania z rodzicami, z którymi także często rozmawiają. Choć są i takie środowiska rodzinne, w których istnieją poważne przeszkody utrudniające międzygeneracyjny przekaz wartości; jest ich jednak zdecydowanie mniej aniżeli tych sprzyjających tejże transmisji. Albowiem „rodzina bogata w wartości duchowe – to rodzina, której mikrospołeczność warunkuje wszechstronny rozwój pełni człowieczeństwa; to rodzina, która służy, pomaga, wychowuje »do ludzi« i »dla ludzi«”⁵.

W tej sesji swój referat wygłosili także dr Danuta Grzesiak-Witek i dr n. med. Piotr Sobolewski (KUL Stalowa Wola) prezentujący system wartości pacjentów po udarze mózgu w oparciu o badania własne. Prelegenci wyjaśnili sytuację zdrowotną i społeczną ludzi, którzy doznali udaru mózgu, a następnie omówili klasyfikacje wartości według Mieczysława Łobockiego, która stanowiła podstawę ich badań własnych. Badaniami zostały objęte osoby w przedziale wiekowym od 50 do 90 lat, a wśród preferowanych przez respondentów wartości – niezależnie od wieku i wykształcenia – były wartości *sacrum* i witalne; tym wartościom przypisują oni największe znaczenie. Przy czym odpowiedzi respondentów wykazały także wzrost preferencji tychże wartości dopiero w czasie choroby i rehabilitacji. Jak zaznaczyli sami autorzy „niniejsze opracowanie może zatem posłużyć zespołom pracującym na oddziałach poudarowych, które poszukują wciąż nowych sposobów dotarcia do pacjenta w celu zmobilizowania go do aktywnego udziału w leczeniu i terapii”⁶.

W tej części obrad swoje wystąpienia zaprezentowały także mgr Monika Kłodziej (Szkoła Policealna TEB Rzeszów) – *Socjalizacja i osobowość czynnikiem wyznaczającym wartości moralne człowieka i ich przekaz w społeczeństwie* oraz mgr Małgorzata Chojak (UMCS Lublin) – *Przekaz wartości w rodzinie z problemem alkoholowym*. Obie prelegentki podjęły zagadnienie przekazu wartości w kontekście wychowania i socjalizacji; pierwsza wskazała szerszy – nie tylko rodzinny – kontekst tego przekazu; druga natomiast przedstawiła uwarunkowania transmisji wartości w rodzinie z problemem alkoholowym. Wystąpienia obu pań poszerzyły znacznie horyzont aksjologii wychowania o pierwiastki pozarodzinne oraz wzbogaciły zakres poruszanej problematyki.

Po przerwie obiadowej kontynuowano obrady, w których zostały podjęte kolejne aspekty przekazu wartości w rodzinie. Pierwszą prelegentką była dr Justyna Kula-Lic (KUL Stalowa Wola), która wygłosiła referat *Wartość bycia dobrym rodzicem* – przedstawiła w nim rodzicielstwo jako wartość i wielorakie korzyści z tego płynące. Autorka zwróciła szczególną uwagę na kwestie uwrażliwiania rodziców na ich postawy wobec dziecka, gdyż „kochane przez rodziców dziecko potrafi odwzajemnić miłość, uczy się prawidłowych postaw, aby w życiu dorosłym być dojrzałym człowiekiem”⁷. Następnie dr Justyna Truskolaska (KUL Stalowa Wola) przedstawiła referat *Rola dziadków w rodzinie (na podstawie badań w rodzinach miast i wsi Lubelszczyzny)*. Wystąpienie miało

⁵ D. Luber, *Aksjologia wychowania w rodzinie imperatywem moralnego doskonalenia się człowieka*. [W:] *Międzypokoleniowy...*, dz. cyt., s. 93.

⁶ D. Grzesiak-Witek, P. Sobolewski, *System wartości pacjentów po udarze mózgu w oparciu o badania własne*. [W:] *Międzypokoleniowy...*, dz. cyt., s. 153.

⁷ J. Kula-Lic, *Wartość bycia dobrym rodzicem*. [W:] *Międzypokoleniowy...*, dz. cyt., s. 124.

charakter sprawozdania z badań, których wyniki wskazały, że chociaż babcia i dziadek są osobami, które dzieci kochają i szanują, to jednak nie odgrywają oni szczególnej roli w życiu rodzinnym. W opinii rodziców i dzieci dziadkowie rzadko włączają się w prace domowe (3%), również dzieci rzadko zwracają się do dziadków z prośbą o pomoc (2%). Jedynie dla 2% dzieci babcia jest autorytetem, choć zdecydowana większość badanych dzieci ocenia babcię jako osobę miłą i przychylną (88%). Natomiast żadne z dzieci nie wymieniło dziadka jako autorytetu, a także więcej dzieci oceniło dziadka negatywnie (35%). „Wydaje się, że rodzice powinni zwracać większą uwagę na codzienne kontakty z dziadkami, zwłaszcza w zakresie włączania dzieci w pomoc starszemu pokoleniu”⁸.

Z kolei mgr Magdalena Ewa Ruszel (KUL Stalowa Wola) wskazała na antropologiczne uwarunkowania transmisji wartości w rodzinie, „gdyż przekaz wartości w rodzinie związany jest z szeroko pojętym systemem społeczno-kulturowym, z czynnikami go warunkującymi oraz procesami w nim zachodzącymi. [...] istotną rolą dla jednostki jest bycie świadomym, które z wartości tak naprawdę konstytuują osobowość i człowieczeństwo i pomimo wszelkich przemian zachowują je, nie pozwalając im zagać”⁹. Obrady tej sesji zakończyło wystąpienie ks. dra Jerzego Zamorskiego (KUL Stalowa Wola) *Wychowanie do wartości i międzypokoleniowy ich przekaz w rodzinie polskiej*, które było swego rodzaju podsumowaniem konferencji. Prelegent zwrócił uwagę na konieczność uświadomienia sobie, iż w przekazie wartości rodzina nie jest jedynym „uczestnikiem” – aczkolwiek tym najistotniejszym – ponieważ zarówno czynniki społeczne, jak i zasoby osobowościowe odgrywają w tym względzie istotną rolę. „Wobec wartości człowiek przyjmuje jakąś postawę, która zawiera w sobie element poznawczy, emocjonalny i behawioralny. Nie rodzimy się z gotowymi postawami, kształtują się one poprzez nasze odniesienia, reakcje, oceny, zachowania. [...] Na ile więc rodzina jest jeszcze środowiskiem wychowania do wartości?”¹⁰.

Konferencja przebiegała we wzniosłej, ale i serdecznej atmosferze, sprzyjającej tak owocnym pod względem merytorycznym obradom oraz zintegrowała badaczy środowiska wychowawczego wokół ważkich i naglących kwestii dotyczących wychowania aksjologicznego w rodzinie. Jest to istotne zwłaszcza w czasach współczesnych, kiedy często owa metafizyczna struktura bytu ludzkiego – jego duchowość, którą człowiek odpowiada na wartości – bywa na różne sposoby kontestowana. Podobnie w dziedzinie wartości daje się zaobserwować pewne rozchwianie aksjonormatywnego ładu społeczno-moralnego co oznacza lekceważenie wartości moralnych. A przecież bez obecności wartości w wychowaniu nie sposób doprowadzić człowieka ku jego pełni – ku dojrzałości pojętej integralnie. Dlatego też zasadne wydaje się podejmowanie wszelkiego rodzaju inicjatyw na rzecz poszukiwania sposobów i środków wspierania ro-

⁸ J. Truskolaska, *Rola dziadków w rodzinie (na podstawie badań w rodzinach wsi i miast Lubelszczyzny)*. [W:] *Międzypokoleniowy...*, dz. cyt., s. 140.

⁹ M. E. Ruszel, *Antropologiczne uwarunkowania transmisji wartości w rodzinie*. [W:] *Międzypokoleniowy...*, dz. cyt., s. 63.

¹⁰ J. Zamorski, *Wychowanie do wartości i międzypokoleniowy ich przekaz w rodzinie polskiej*. [W:] *Międzypokoleniowy...*, dz. cyt., s. 193, 172.

dziny w obszarze wychowania do wartości. Albowiem wychowanie aksjologiczne, którego zasadniczym celem jest uwrażliwienie dziecka na wartości i prowadzenie go ku wartościom jest jednym z istotnych obszarów wychowania w rodzinie. Wartości nadają sens ludzkiemu życiu, są wręcz imperatywem moralnego doskonalenia się człowieka, stąd też wychowanie bez wartości traci rację bytu – jest antywychowaniem, ponieważ odbiera dziecku podstawowe prawo, jakim jest wzrastanie ku wartościom.